

SOCKENSTRUNT

FRÖSUNDA HEMBYGDSFÖRENINGIS KVARTALSTIDSKRIFT

Grundad 1978

Nr 1 2016

Vad har hänt på Ryssbacken? sidan 2

När vi handlade i Frösunda sidan 7

Vilddjuren, Frösunda och Per-Ola sidan 18

Årsmöte i Frösunda sidan 20

Vad har hänt på Ryssbacken?

I Frösunda finns många gamla namn. En del är lätta att tyda, och en del är svåra. Att Stationsvägen fått sitt namn av järnvägsstationen är ganska uppenbart.

Norr om Stora Vreda ligger en stor bergkulle. På en karta från 1731 kallas den Ryssbacken, och så även 1848.

På 1700-talet fanns en boktryckare i Sverige som hette Lars Salvius. Men han var inte bara tryckare, utan också en mycket lärd man som skrev flera böcker. År 1741 trycktes hans bok **Beskrifning öfver Sveriget, första tomen om Uppland**. En tom var på den tiden en del i en skriftserie.

I sin bok beskriver Salvius en mängd kända fornlämningar i Uppland. Om Ryssbacken i Frösunda skriver han:

Vid Vreda är en Backe, som de kalla Ryssebacken, hvaräft skal stått et Fält-Slag med Ryssar, hvilke der blifvit slagne och nedgrafne.

Samma uppgifter ges även 1848 i tidsskriften Runa. Den skrevs och gavs ut av Richard Dybeck, som även skrev den svenska nationalsången. I Runa skrev han:

Uthi Wreda en Backa Ryssebacka ben:dh, på hvilken orth skolat stå Feldt slagh medh Ryssar, skall och der liggia Ryssar begrafne som förmenes.

Och därmed bör vi veta var namnet Ryssbacken kommer ifrån. Sverige hade haft en stor invasion av ryssar i Roslagen år 1719, så Salvius och Dybecks förklaringar verkar rimliga.

Gräv inte!

Men börjar man gräva lite mer så minskar trovärdigheten. Redan 1699 kallas nämligen bergkullen för Ryssbacken i en karta över Vreda. Då hade ryssarnas stora invasion inte ägt rum. Visst kan enstaka ryssar ha förrirat sig till Vreda i Frösunda, men det verkar något osannolikt att de då skulle ha utkämpat ett slag här.

Det finns också rätt många Ryssbackar och andra namn på Ryss- i landet. En del av dem anses ha kopplingar till *ryssja*, ett slags korg som man fängade fisk i. En sådan förklaring kanske inte är helt fel eftersom Kyrkån rinner runt kullen. Kanske fanns det fångbar fisk i den, och kanske satte man ryssjor i närheten av kullen.

På Djurgården i Stockholm ligger Ryssviken vid Valdemarsudde. Där ligger även Oakhill som tidigare kallades just Ryssbacken. Här sägs det handla om just ryssjor och inte ryssar.

Ytterligare andra Ryssbackar kan i stället härledas till ursprungsnamnet Ris-

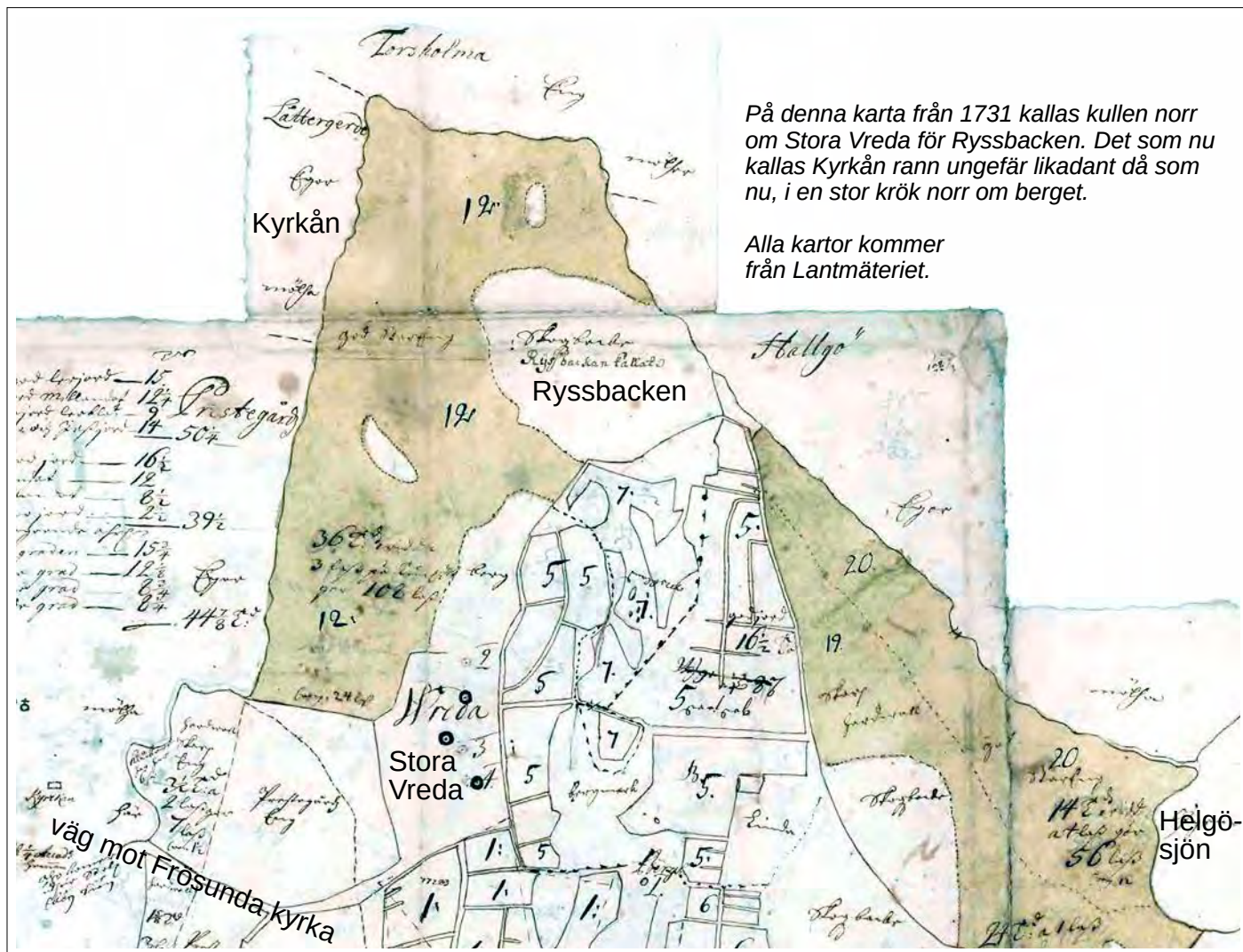
backen. Ryssberget norr om Sölvesborg mellan Skåne och Blekinge stavades på 1500-talet *Riissbier* var inget annat än ett risbevuxet berg.

Och det verkar ju minst lika rimligt i Frösunda. Ryssbacken bör ha varit rikt bevuxen med både ris och barrskog. På kartan från 1699 står att den är alldeles *avvedad*, det vill säga kalhuggen som vi säger i dag. Hade man äntligen tagit bort riset från Risbacken då? Det vet vi inte heller.

Det finns också ett gammalt ord *rödja*, en röjd markbit, som lever kvar i många ortnamn, speciellt i södra Sverige. Där heter många platser något på *-röd*. Men *-röd* brukar ofta förvandlas till *-ryd*, speciellt längre norrut i landet, som i Danderyd. I Örkelljunga, Skåne, finns en plats som kallas Rydsbacken, alltså den röjda backen. Enligt ortnamsregistret hos Institutet för språk- och folkminnen uttalas namnet Rysbacken. Finns här en koppling?

Ryssar i kruthuset?

Nej, ju mera man letar, desto osäkrare blir man. Men det hindrar inte att Ryssbacken är en mycket intressant plats. För övrigt kallas den numera vanligen Kruthusbacken. Men var låg då kruthuset?

I Lars Salvius beskrivning över Sverige från 1741 berättas hur Ryssbacken i Frösunda fått sitt namn efter ett slag med ryssar som dödats och blivit begravna där.

Här går det faktiskt att hitta spår, om än lite svårfunna, på kartorna. I en karta från 1848 finns en liten plätt benämnd *Kruthustäppan*. På andra sidan av Kyrkån, österut, ligger det som i dag kallas Klashagen och som ligger på Helgö ägor. Alldeles söder om den ligger ett gärde som 1804 kallas *Kruthusgärdet*. Dessutom fanns då en bro över ån som kallas *Kruthusbron*. Samma bro finns redan på 1699 års karta över Vreda, men där kallas den helt enkelt *Gång-Stäck*.

Att någon form av kruthusaktivitet har ägt rum är alltså sannolikt. Eftersom det finns en bro över ån i närheten kan kruthuset ha haft samband med Vreda eller Helgö eller båda.

På 1980-talet undersöktes området söder om Klashagen. Då hittades spår av ett knuttimrat 1600-talshus. Kan det ha samband med kruthuset?

Dessutom fanns ännu äldre spår av verksamhet i form av hårdgropar som kunde kol-14-dateras till yngre järnålder, ungefär 500 till 1000 efter Kristus. Även på denna sidan av Kyrkån, på Helgösidan, har det alltså hänt saker under lång tid.

Eftersom det dessutom har funnits en bro har de båda byarna eller gårdarna Vreda och Helgö haft någon form av samarbete.

Men kruthusnamnet i modern tid kan även ha samband med den krutverksamhet som bedrivits av Frösunda skytteförening på platsen. Det fanns en aktiv skjutbana vid Vreda ända fram till 2013 då skjutandet upphörde.

Krutrök kan alltså ha förekommit långt in i modern tid, men för hur länge sedan fanns det eller de ursprungliga kruthusen?

Husgrunder på toppen?

Högst upp på Ryssbacken eller Kruthusbacken finns tre fyrkantiga stensättningar som möjligen kan vara husgrunder. Kan de vara rester av ett eller flera kruthus?

De är daterade till bronsålder–järnålder av Riksantikvarieämbetet. Det innebär att de möjliga husen skulle ha funnits där någon gång mellan år 1800 f Kr och omkring 1050 e Kr. Det är en väldigt lång tidsperiod, och framför allt inträffade den för mycket länge sedan.

Om det fanns anledning och möjlighet att bygga kruthus på den tiden är mycket tveksamt.

Det finns heller inga spår av byggnader på de tillgängliga kartorna som är betydligt yngre, och uppgjorda i en tid då ett kruthus var mer sannolikt.

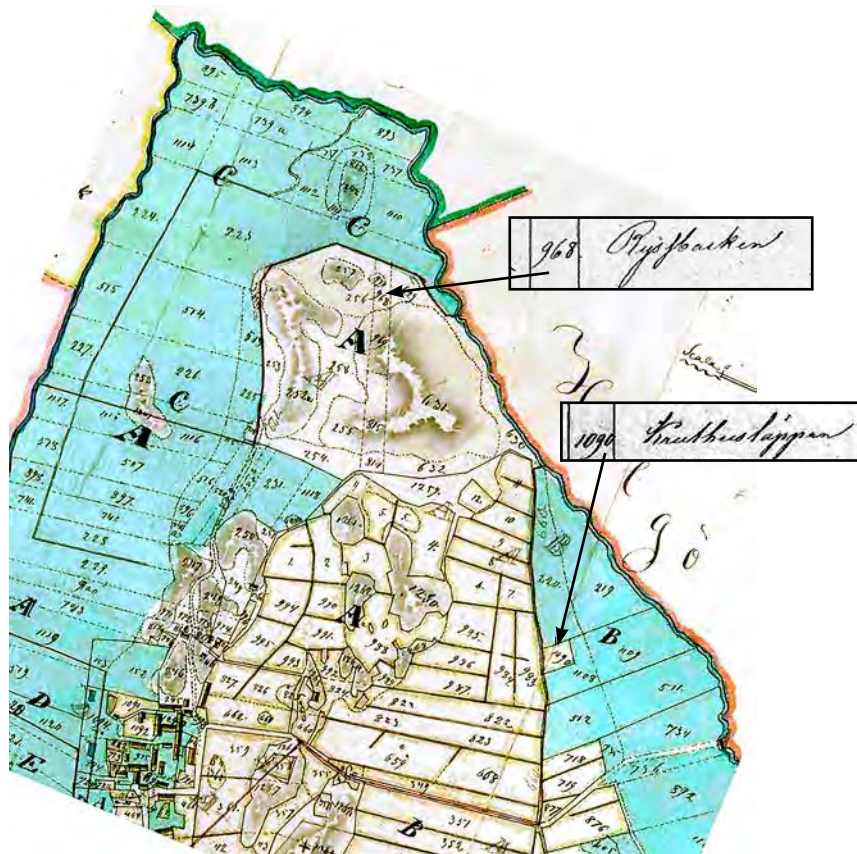
Nej, grunderna på Ryssbackens topp är troligen inga kruthus. Men i så fall: Varför reste man stora byggnader uppe på en ganska brant och otillgänglig bergskulle? Den största av de möjliga husgrunderna är ca 72 kvadratmeter stor, 12 x 6 m, och det är en rejäl byggnad. De mindre är inte heller små, 9 x 5 m och 5 x 5 m.

Det verkar alltså ha pågått något slags aktiviteter uppe på bergets eller kullens topp. Numera händer dock inte så mycket

Berget vid Vreda kallas Ryssbacken redan på denna karta från 1699. Då hade de stora ryska härjningarna i Roslagen ännu inte ägt rum. Det minskar sannolikheten för att namnet har något med ryssar att göra.

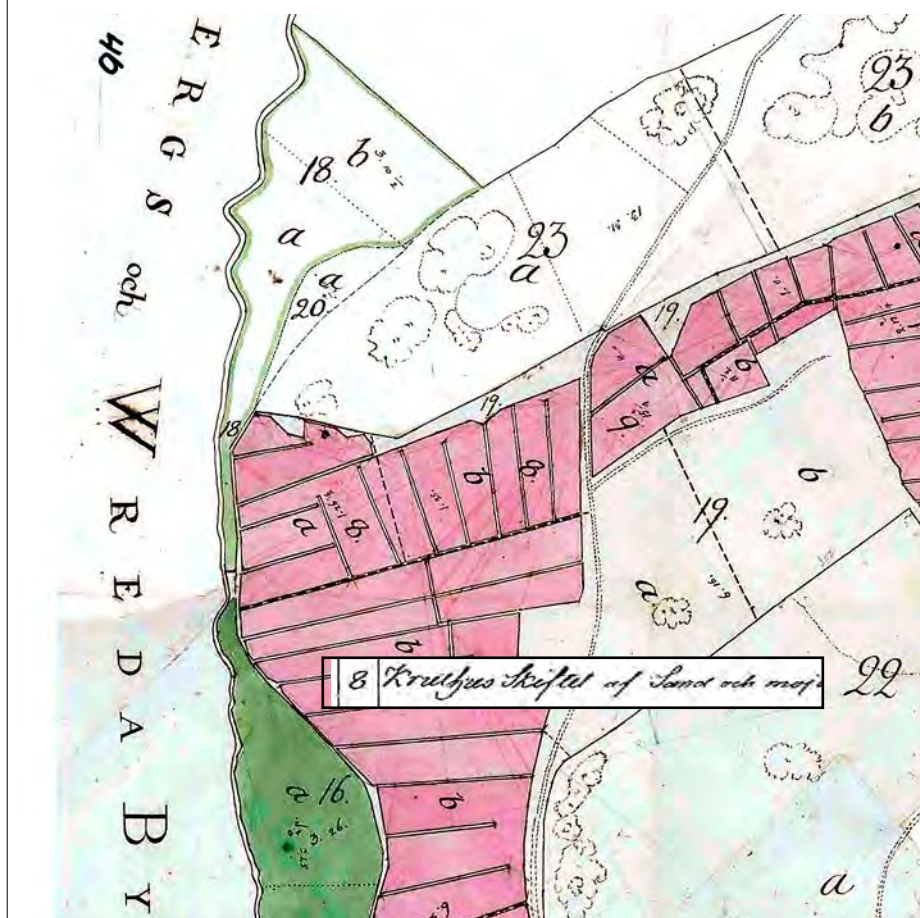
Här finns också en gångbro, eller Gång-Stäck, över ån mot Helgö.

År 1848 kallas berget fortfarande för Ryssbacken i den förklarande text som tillhör kartan. Alla numren där, med 928 som exempel, beskrivs som Ryssbacken. Dessutom har den lilla jordbiten med nummer 1090 namnet *Kruthustäppan*.

Öster om Kyrkån ligger Helgö ägor, och även här finns bron mot Ryssbacken utmärkt på en karta från 1707. Här kallas den för Kruthusbron.

År 1804 har bron försvunnit från kartan över Helgö. I stället har några delar av området vid brofästet, strax söder om nuvarande Klashagen, fått namnet Kruthuskiftet, nummer 8.

där. Det verkar finnas många Frösundabor som aldrig varit uppe på Ryssbacken. Ett besök rekommenderas, inte minst för att få se Frösunda ur ett alldeles nytt perspektiv.

Backen, eller berget, är ungefär 25 m högre än omgivningen och det ger en fin utsikt över de låga och flacka markerna runtomkring.

Och det finns mycket annat att se: Runt bergets fot går resterna av en väg längs ån från sydost till bergets norra kant. Norr om själva berget ligger en liten åkerholme som heter Hundholmen på gamla kartor. I modern tid har det legat en lada där, och den syns på flera foton från 1940-talet.

Väster om Ryssbacken finns en annan åkerholme som hade det vackra namnet Ugglehögen redan på 1600-talet.

Det finns också en stig som leder från Vredahållet och upp till toppen. Och högst upp på toppen går det alltså att se de tydliga stensättningarna, om de nu är husgrunder eller något annat. Har man haft bostäder uppe på kullen? Är det någon slags kultplats?

Grannen Sjöhagsberget

En annan känd kultplats i närheten ligger på Sjöhagsberget, ungefär 1 km sydost om Ryssbacken, och med Helgösjöns dåvarande nordvästra vik emellan. Sjöhagsberget ligger väldigt strategiskt invid sjövägen från Östersjön upp emot Uppsala, Långhundraleden.

Där är lämningarna av en annan karaktär med en tydlig stenmur runt hela anläggningen. Att den kallas fornborg betyder inte nödvändigtvis att den haft en försvarsuppgift, men att den varit kopplad till makt och riter är sannolikt. Där har det också gjorts dateringar som visar aktiviteter under två olika perioder, ungefär runt 700 – 200 f Kr och 200 – 500 e Kr.

Ryssbacken verkar alltså ha varit aktiv under ungefär samma period, men perioderna är mycket långa, så om de varit samtida i rimlig bemärkelse är omöjligt att veta.

Likasa vad aktiviteterna kan ha bestått av.

Terrängen på Ryssbacken skiljer sig en del från Sjöhagsbergets. Sjöhagsberget har en topp som är ganska ojämn. På Ryssbacken finns en stor jämn yta intill den högsta punkten. Vad kan den ha använts till? Lämningarna ligger vid den högsta punkten, och den jämna ytan är jordtäckt och kan ha odlats eller i varje fall bearbetats så att eventuella lämningar försvunnit.

Ganska nyligen har man också fällt en del skog på berget, och möjligen har det i samband därmed rivits bort mossor från stora stenhällar mellan den plana ytan och de högsta punkterna med stensättningar.

I dessa stenhällar går det nu att se många små runda gropar, mycket lika de bronsålderslämningar som kallas skålgro-

Tre tydliga, fyrkantigastensättningar uppe på Ryssbackern vittnar om forntida verksamhet. De kan vara husgrunder och är daterade till någonstans mellan 2000 år f Kr och 1000 e Kr. Dessutom finns en rundstensättning med samma åldersuppskattning.

Stensättningarna ligger högst upp på berget. Under dem finns en jämn, jordtäckt yta som kan ha odlats eller använts på något sätt.

På högsta höjden finns också en mängd små gropar i berget. De påminner om det som kallas skålgropar och brukar dateras till bronsålder, mellan år 1800 och 500 f Kr.

par eller älvkvarnar. Om det verkligen är skålgropar är dock inte fastlagt, men de ger ytterligare indikationer på att det har hänt saker på Ryssbacken långt tillbaka.

Mera vatten förr

Ryssbacken är i dag omfluten av vattnet i Kyrkån, men har en gång varit en friliggande ö i det som då var en skärgård. Landet höjer sig ungefär 5 millimeter per år efter istiden. I början av bronsåldern, ca 1800 f Kr, låg havsytan därmed ungefär 20 meter högre än i dag, och i slutet av samma period, ca 500 f Kr, mellan 10 och 15 meter högre än nu.

Då var fortfarande Ryssbacken en friliggande liten ö, eller ett skär. Intill den låg de större öarna Helgö och den ö som Sjöhagsberget ligger i norra änden av. Dessutom fanns några små kobbar och en lite större ö öster om Bergs gård. Där ligger i dag Jägarbo, men några fornlämningar är inte kända på den ön.

Troligen har Ryssbacken varit intressant som en tydlig, liten ö. Dessutom låg den där vattenvägen från Orkesta anslöt till Långhundraleden, som då var en bred havsvik.

När sedan marken höjde sig snördes vattenvägarna av, och när bronsåldern gick över till järnålder någonstans runt 500 f Kr hade Ryssbacken vuxit samman med land söderut och bildat en udde som gick nerifrån nuvarande Vreda, Berg och till de stora skogarna söder därom. Men fortfarande fanns det öppet vatten åt väster, norr och öster. Smalast var vattnet åt öster där det bara fanns ett smalt sund mot Klashagen.

Vid vikingatidens slut för ungefär tusen år sedan hade det mesta vattnet försvunnit, men fortfarande kunde en havsvik sträcka sig in i sundet mellan Ryssbacken och Klashagen och breda ut sig på fälten norr därom.

Vattnet har sannolikt spelat allt större roll för vad som hänt på Ryssbacken ju längre bak i tiden man går. Kanske var det bronsålderns jägare och fiskare som lade ryssjor i havsvattnet, tog upp fiskarna och offrade dem till sina gudar i skålgroparna högst upp på berget. Kanske byggde de senare till och med tempel, tre stycken till Oden, Tor och Frö där uppe. Det finns ju tre husgrunder där, och de tre gamla gudarna lever fortfarande kvar i namnen på flera platser i socknen.

Kanske är det inte ryssar som spökar på kullen under dimmiga höstnätter, utan inhemska Frösundabor som offrats för att blidka de hedna gudarna. Och kanske är det inte ugglor vi hör vid Ugglehögen utan andra väsen som vi helst inte vill träffa. Det är kanske helt enkelt så att Ryssbacken är den Rysliga Backen och ingenting annat.

Vad har hänt på Ryssbacken?

När vi handlade i Frösunda

Människor kommer och går, liksom människornas aktiviteter. I dag finns inga affärer i Frösunda, men för femtio år sedan fanns det två. Och för ett par hundra år sedan inga alls, precis som nu.

Runt sekelskiftet 1900 stod Frösundas folkmängd på topp. Gårdarna var fyllda av bönder, barn, drängar och pigor. Omkring 900 personer bodde i socken. Nya gårdar byggdes och ett nytt samhälle började ta form. Tidigare hade livet mest byggts på självhushåll, men nu startades två nya handelsbodar i socknen.

Samtidigt började folkmängden minska. Jordbruket mekaniserades, och det behövdes färre drängar och pigor. Som minst bodde knappt 400 personer här i mitten av 1970-talet. Då hade den ena handelsboden redan gett upp, men en fanns kvar. Och folkmängden började stiga igen. Men

ökningen är fortfarande blygsam. Nu, år 2016, bor det knappt 700 personer här. Det räckte ju till för två affärer på 1940-talet, men förutsättningarna är annorlunda nu: De flesta har bil, och många pendlar och passerar de stora köptemplen på vägen. Förutsättningarna ser helt annorlunda ut.

De gamla handelsbodarna kom att leva i ungefär 100 år i Frösunda. Historia tillhör det förflutna, men det gör våra rötter också, och utan rötterna vissnar vi.

Mycket information om de gamla affärerna kommer från boken **Lanthandlaren utmed Roslagsbanan**, men även från andra gamla och nya minnen.

Karlbergs handel

Det här är berättelsen om den siste handlaren i Karlbergs handel. Handelsboden låg i det stora gröna huset i korsningen Ekskogenvägen och Gottröravägen. Handlaren hette Sigvard Jansson och berättade om sitt liv för Bernt Wredh i Frösunda en varm julidag 2001, då han snart skulle fylla 90 år.

Men vi tar det från början, hur huset kom till. Otto Emanuel Mattsson etablerade sig som handlare vid Frösunda station 1885, men G A Severin Carlsson i Karlberg, en "lägenhet" som var avstyckad från Torsholma, tyckte att det fanns utrymme för flera handelsbodar i socknen.

Han öppnade en bod i huset där han bodde. Senare användes lokalen till skomakarverkstad. 1888 lät han stycka av hörnet på sin tomt och uppförde en fastighet med butiklokal. Den nya lanthandeln kallades också Karlberg (Torsholma 2:6).

1890 uppfördes kvarnen Eriksborg. Enligt en kassabok från tiden 1891 - 1894 ägde Severin Carlsson den under en tid. Men kvarnen arrenderade han ut, och ägnade sig själv åt handelsboden. Hans hustru, Josefine Carlsson, hjälpte naturligtvis till, men var också verksam på andra områden.

Hon var söndagsskollärare och startade den 6 november 1910 Frösunda Blåbandsförenings ungdomsavdelning.

Den fick namnet "Hoppets här" efter Frösundas gamla nykterhetsförening, som var verksam från 1881 till mars 1883, då den bytte namn och blev en Blåbandsförening. Josefine Carlsson var känd i trakten som en pålitlig och rakryggad kvinna, som inte var rädd att protestera mot missförhållanden och orättvisor inför kommunalmän och andra makthavare.

Efter 40 års verksamhet, drog sig Severin Carlsson tillbaka och flyttade till Rimbo 1928.

Karl Ragnar Sigvard Jansson föddes i Västanberga, Ekskogen, den 28 augusti 1911. Hans mor var då drygt 48 år gammal och folket i byn sa:

foto Zackeus Carlsson, Vällentuna bildarkiv

Karlbergs handel är det stora mörka huset till vänster med långsidan hitåt. Bilden är från 1903 och där syns även Torsholma skola, det ljusa huset till höger, och Torslunds kvarn som revs 1941.

- Nu ska Västanberga gumma ha småfolk igen.

Och småfolket växte upp, slutade skolan och konfirmerades 1924. Sigvards far var snäll, men sträng.

- Man skulle hjälpa till, summerar Sigvard.

När Sigvard var bara 15 år dog hans far.

I Ekskogen låg Charlottenbergs affär i det stora vita huset vid järnvägsövergången. Huset finns fortfarande kvar 2016. Där trivdes Sigvard, för där fanns det alltid folk och trevliga biträden. Affären låg nära hemmet, så det gick snabbt att springa dit.

Han började drömma om att få jobba där. 1928 frågade han till slut handlande Lundin om han inte skulle kunna få börja arbeta i affären.

- Jo då det kan du få, sa Lundin.

Karriären började

Och så började Sigvard sin affärskarriär som biträde med en lön på 35 kronor i månaden:

- Man bara jobbade, och det var ju roligt. Man hade så mycket bekanta som höll till där nere som man kände igen. Man var kompis med allihopa. Fabriken gick ju för runt och snickeriet och tegelbruket. Och lördagarna var det fyllefester kan man säga, varenda vecka och till och med slagsmål. Det där tyckte man inte om. Då gick man ut i magasinet och låtsades städa där då istället, och smita undan.

Tiden gick, och det gick bra. Och sedan tog Sigvard körkort 1930. Handlande Lundin hade också en droskstation och Sigvard skulle ju sköta den också. Då var det klart att han också skulle kunna köra.

- När man tog körkort ute på landet, körde man ju aldrig inom samhällen, stan eller Rimbo, aldrig, inte ens fem meter! Åkersberga var väl det enda som man åkte igenom. Men körkort fick jag ju, och så tog jag trafikkort också så att jag skulle få köra droskan med.

- Jag skulle skjutsa fru Andersson i Kårsta by. Hon var sjuk och skulle in på

ett sjukhem vid Brännkyrkagatan. Dit upp skulle jag köra. Det var bara att sätta igång och köra. Jag hade varit med i stan, så då hittade jag ju på den tiden. Men det fanns spårvagnar och så var det vänstertrafik såklart på den tiden.

- Men det blev ändå allt mer bilkörning i stan. Handlande Lundin han hade kontakt med många handelsresande som åkte runt i Uppland och Roslagen. Och de skulle hämtas i stan, nere på Kornhamnstorg.

Dessutom skulle de ha med sig fruktlådor som de sålde från bilen till handlare som de besökte.

- Jag körde opp i Roslagen rätt mycket. Och en natt låg jag uppe i Öregrund. Och på morgonen gick jag upp och tittade. Jag gick ut för det var fint väder, så jag satte mig nere vid hamnen och tittade. Och rätt var det var så kom det en ordningsvakt, eller fjärdingsman eller vad det kunde vara, och efter sprang det en rad ungar. Han kom ner till bänken som jag satt på och frågade vem jag var. Och jag tala om så klart vem jag var, och han trodde mig. Ja, sa han. Jag har sett Bildsköna Bengtsson vara ute här. Vi måste kolla upp. Och ungarna stod och tittade på mig.

Bildsköna Bengtsson var på sin tid en berömd brottsling som kom att sitta i fängelse många gånger, i totalt 25 år. Han var mest verksam under 1920- och 1930-talen.

Det svåra 1930-talet

I början på 1930-talet blev det dåliga tider med mycket arbetslöshet. Sigvards äldsta syster Julia var gift och hade två barn. Hennes man försörjde dem på gårdfarihandel. Något annat jobb var svårt att hitta. Men han ville ha en affär, och hittade en annons om en affär som var ledig i Älvsjö.

Han tog över den, men då ville syster Julia att Sigvard skulle hjälpa till. Han hade ju erfarenhet och kände dem som sålde varor. Sigvard fick arbeta ungefär ett år och hjälpa till att bygga upp verksamheten.

Karlbergs handel i Frösunda drevs då av Severin Carlsson. Han började bli gammal och hans söner ville ta över affären. Han ville egentligen inte sluta, men överlät ändå affären till en son åt gången, fem år i taget.

Hans barn tog efternamnet Céwe. Sonen Holger Céwe fick ta över först och hade affären i fem år. Under tiden hade brodern Allan Céwe en affär i Märsta, uppe vid Märsta kyrka, som inte gick så värst bra. Efter de fem åren tog Holger över en affär i Bålsta och Allan kom tillbaka till faderns affär i Frösunda.

Han arbetade i två år, och sedan fick han någon sjukdom i halsen. Han skulle in på operation mellan jul och nyår och då fanns det bara ett biträde kvar i affären. Därför frågade Allan Céwe sin kollega Lundin i Ekskogen om han inte kunde få ta över Sigvard och ett annat biträde som hette Allan Jansson under ett par veckor när han opererades. Och så hamnade Sigvard i Frösunda utan att ens ha blivit tillfrågad.

Men så dog Allan Céwe. Han kom aldrig hem från sjukhuset.

Innan detta hände hade Sigvard och Allan Jansson velat ta över en egen affär. De hade varit och tittat på flera stycken, bland annat en i Viggbyholm. Men det hade inte blivit något köp av.

Övertog Karlbergs handel

Så öppnades en ny möjlighet. Nu när Allan Céwe var borta så skulle Karlbergs handel säljas. Allan Céwes bror Holger visste nog att Sigvard och Allan Jansson var ute efter en affär, så han frågade dem om de ville överta Karlbergs handel.

- Och så blev det faktiskt. Vi tog över första april 1935, min kollega Allan Jansson från Charlottenbergs affär och jag. Men det var mycket att göra. Det fanns mycket som var gammalt och det var trångt och eländigt i affären. Plankorna på golvet låg och vickade här och där, och det var ju inte så noga med miljön då.

Det enda som fanns till kylvaror var ett isskåp. Sigvard och Allan fick rensa upp

ordentligt och höll sedan en utförsäljning. De beställde stora affischer till den och sålde bland annat ut skor och lakansväv till mycket låga priser.

På den tiden fanns det alltså två affärer i Frösunda. Den andra, Frösunda handel, låg nere vid stationen, och Sigvard satte också upp en affisch på Frösunda handels magasin. Men den satt inte så länge. Det var nog konkurrenten som såg till att den kom bort enligt Sigvard.

I mitten av 1930-talet var det liv och rörelse på mornarna när mjölken från bygdens gårdar skulle fraktas ner till stationen. Sedan mjölskjutsarna kommit tillbaka därifrån kunde det stå sju-åtta hästfordon bundna utanför butiken som öppnade redan klockan 7 så att alla beställningar skulle bli klara till de olika byarna. Många handlade på konto så det var lätt att ringa och beställa varor.

Matraster blev det sällan tid med för dem som arbetade i butiken. Man fick äta efter stängningsdags, klockan 6 på kvällen.

Post och korkmattor

Handlaren var en aktad och uppskattad person, men det förutsattes att han skulle stå kunderna till tjänst på många sätt. Så skulle till exempel all post till området hämtas på järnvägsstationen, och när en kund köpte korkmattor i butiken väntade han att handlaren skulle komma hem och lägga den också. Under en vintersäsong blev det mycket kvällsarbete med att montera 125 par skidor till ungdomarna i trakten.

Ännu mera ansträngande blev det på 1940-talet med beredskapstidens ransonerings. Att klippa och klistra kuponger av alla slag och sköta den invecklade redovisningen, det blev kvälls- och söndagsarbete. Ibland fick nog kunderna mer än de skulle ha, men vad skulle man göra, sade Sigvard Jansson.

Förre ägarens änka Sanna Céwe bodde kvar på Karlbergs handel, och hon hushållade åt Sigvard och Allan som också bodde i huset. Sigvard och Allan betalade maten för henne och hennes barn mot att hon skötte hushållet. Men sedan flyttade hon till Lövsta.

- Och då kom min Svea ner, för då hade hon fått vår son Bengt-Arne på höstkanten, i oktober månad, så då flytta hon hit ner. Så det blev fullt hus i alla fall, berättar Sigvard stolt.

Kunder i hela socknen

Fast Karlbergs handel låg i uppsocken, så hade den många kunder på nersocken också. De allra flesta från Stolp-Ekeby handlade i Karlberg. För att fortsätta att ta hand om dem fick Sigvard och Allan köra ner dit ett par gånger i veckan med trampcykel och släpkärra.

- Det började i Uddénsbacken så klart, första backen efter Frösunda kyrka mot Stolp-Ekeby. Och så var det, men inte Thorell. Men den som hade lilla gården

Realisation

Från den 15 april till den 30 april
utförsäljes ett stort antal varor av
olika slag till fabulöst låga priser

Här nedan några urplock:

SKODON

Damlågskor från 5:-, 6:-, 7:-, 8:- och 10:- kronor
Herrlångskor från 10:- kronor
Barn- och Flickaskodon från 3:-, 4:- och 5:- kronor

TYGER

500 meter Flanell från 48 öre mtr.
Blommig " " 65 " "
Lakansväv obl. 135 cm. 90 " "
" blekt 1,10 " "
Stämplad blåtvill 90 " "
Gardiner kulörta 50 " "

Diverse Klänningstyger i ylle och bomull säljes till högt reducerade priser!
Herrstrumpor 50 öre pr par!

Nyheter för sommaren

**Moderna Klänningstyger i Silke, Siden,
Snia, Focco, Vistra, Taft och Bomull**

Damstrumpor i sommarens moddefärger!
Sportmössor och Herrskjortor

Stor sortering av Glas och Porslin, Nysilver och Rostfritt stål
Herr- o. Damcyklar Grammofonskivor
(Crescent och Record) (Sonora)

Prova vårt härliga Kalas-Kaffe!
2 % CASSA lämnas! Goda varor! Reell behandling! Gör oss ett besök!

Med högaktning
**F: Allan Jansson & Co,
Frösunda**

Eleva Nya Boktryckeri.

Sivard Jansson tog över Karlbergs handel tillsammans med Allan Jansson år 1935. Då ordnade de en stor utförsäljning för att få ordning på lagret.

Stolp-Ekeby, John Wallander, hade vi då, och fru Hollander i Tallbacken, och Fundell. I den som prästgårdsgrabbarna köpte, Tomthälla, där bodde en ensam dam, henne hade vi också. Och fröken Jössman i Gläntan. Vi hade allihopa där. Kan du fatta det? Ja, det hade väl bara blivit så.

Karlberg var en riktig lanthandel som stod kunderna till tjänst med alla slags varor från hästskor till sybehör. Där såldes skor, tyger, järnvaror, glas och porslin förutom matvaror. Charkuterisortimentet var dock inte så stort. Sådant framställdes i hemmen på den tiden. Socker, kaffe, mjöl och dylikt såldes i lösvikt och måste vägas och paketeras. Kylskåp och frysdiskar var ännu inte påtänkta på 1930-talet. Man fick nöja sig med isskåp och sköta hygienien på gott det gick.

Liksom i alla andra handelsbodar behövdes det mycket arbetskraft och en rad Frösundabor, som sedan blev välkända på andra områden, arbetade under årens lopp i Karlbergs handel. På bröderna

Céwes tid fanns där "Erik i bon", son till Johan Andersson och aktiv i Frösunda idrottsförening. Hans chefer var också mycket idrottsintresserade och medlemmar i Frösunda fotbollslag, som var ett av de bästa i Roslagen på 1920-talet. Allan Céwe var dessutom en av initiativtagarna till Frösunda jaktvårdsförening.

Efterträdarna Allan och Sigvard Jansson uppehöll traditionen, och blev stöttepelare i Frösunda sportklubb som bildades 1935. De hjälpte klubben att ordna sommarfest för att få in pengar till verksamheten och var kassör respektive sekreterare i föreningen. Sigvard Jansson kvarstod i styrelsen ända tills hans son Bengt-Arne blev kassör 1957.

Andra biträden i affären var Rune och Tore Nyberg samt Stig och Börje Wiberg. Den siste var anställd under beredskapstiden i första hälften av 1940-talet. Sigvard Jansson var då tidvis inkallad, och har berättat att idrottsintresse så att säga måste ingå i expediternas arbete. Det väntades

nämligen att han på kvällarna skulle hjälpa till att göra i ordning den nya fotbollsplanen vid Björkvallen.

Dramatisk öl-omröstning

År 1948 ville Frösundas båda affärer börja sälja öl, och till det behövdes tillstånd från kommunen. Frösunda var en egen kommun och det skulle röstas om tillståndet på kommunalstämmen. Den hölls i kyrkskolan med stor uppslutning av Frösundafolket. Det blev omröstning där kommunalrådets ordförande Edvard Thorell med flera var mot försäljningen. Vid omröstningen fanns också en del fullmaktsröster från icke närvarande personer. Thorell godkände inte fullmakterna som var handskrivna, då reglerna föreskrev maskinskrivna fullmakter på särskilda blanketter.

- Det var ett schackdrag av Thorell, men det hjälpte inte. Gubbarna sprang ju hem efter fruarna, så där kom Jenny Nyberg till exempel, i nattlinne bara, och röstade. Och då gick det igenom. Jaha, sa fru Fundell, nu får de där gubbarna i Torsholma dricka och pissa hur dom vill. Det var ord och inga visor.

Och därmed kunde Karlbergs handel sälja öl. Men det hade förekommit viss sådan verksamhet tidigare också.

- Men det var klart att blev bättre när man hade tillstånd. Före det, när bryggarn kom, så bars det alltid in en 50-låda öl bakom i lagerrummen som vissa personer fick köpa. Men sen så fick man ju tillstånd, men det såldes inte mycket mer öl ändå.

- Det fanns ju drinkare som köpte. Men man skötte det där, man fick köpa en öl och gå ut och dricka, man fick ju inte sitta inne i affären. Ingen mer än Kagg-Anton. Han gick inte ut han inte. Nej, däremot så antastade han kunder.

Och en gång fick Sigvard nog. Han tog tag i honom och ledde ut honom. Det där kom han ihåg så han slutade handla ett tag. Men efter ett tag så kom han tillbaka igen.

- Du var dum mot mig du, sa han då.

Kompanjonen Allan Jansson dog 1950, 46 år gammal. Då hade hans syster Eva Sandgren, och en kompanjon till henne, en

Pilsnerförsäljningen

När de båda affärerna 1945 lämnat in nästan ordalika önskemål till länsstyrelsen om att få sälja pilsnerdricka i affärerna hade kommunalstämman och kommunstyrelsen i uppdrag att uttala sig i frågan. Vid sammanträdet den 1 april röstade stämman avslag med röstetalet 29 mot 9 efter det att man diskuterat frågan. Vad som sades framgår inte av protokollet, bara att Henning Larsson i Billsta önskade sluten omröstning.

Den 10 oktober 1948 var frågan uppe igen. En ny ansökan hade inlämnats av de båda affärsidkarna.

Den här gången hade Frösundas invånare gått man ur huse för att vara med på stämman. Men 106 röster mot 91 röstades för att pilsnerförsäljning skulle tillåtas.

Eskil Karlsson, länsnykterhetens ombud,

begärde ordet och yrkade avslag på begäran med motiveringen att "det i stort sett goda nykterhetstillståndet löper fara att försämrats". Han var orolig för ungdomarna som skulle kunna frestas att börja dricka, och ett avslag hade också ett förebyggande syfte.

H. Sandgren, representant för de nykterhetsintresserade, tryckte på den fara det skulle vara för ungdomarna, och särskilt för dem som inte hade ett idrottsintresse eller annat ideellt intresse.

Han menade att svaga alkoholhaltiga drycker lätt kunde leda till alkoholvanor.

De som röstat för försäljning hade gjort det med argumenten att Frösunda inte skulle vara sämre lottat än andra kommuner och att "vi är efterblivna i den här kommunen". Det tyckte H. Sandgren var svaga argument och inte tillräckligt seriösa.

liten mjölkaffär på Brahegatan. Hon ville komma ut på landet och övertog hans del av affären.

- När min son Bengt-Arne var 12 - 13 år började han hjälpa till i affären. Och Svea var väl med någon gång också, men hon fick ju småttingarna. Det kom tre stycken, vartannat år. Så hon hade ju jämt göra i alla fall, men ibland kom hon ner och hjälpte till, så man har ju inte haft så mycket lejd personal.

Eva och hennes man Erik Sandgren bodde på Bergsten. De hyrde nedre planet, och en trappa upp bodde en familj som jobbade vid Thorells såg. Erik Sandgren kom också att jobba vid affären. Han hade bil, så han fick hjälpa till att köra ut varor.

Eldsvåda 1959

År 1959 drabbades affären av en eldsvåda. Familjen vaknade på natten av en smäll.

- Det var hästkorna som ramlade ner. De hängde på pinnar i taket och de slog i golvet. Och sen bakom frysaggregatet hade vi hyllor med färger, och pang sa det. Det var det vi vakna av. Annars hade man väl blivit innebränd här.

- Det kom folk, jag vet inte var dom kom ifrån, på natten. Man ropa väl så dom vaknade meddetsamma. Och Fredgårds i

Karlsborg (Kulpelles) dom var ute, det kom folk och hjälpte till här. Jag kom ihåg att jag gick ner i affären och såg var det brann nånstans. Hoppade över disken, hade köpt en splitt ny våg, jag hoppade över och öppnade dörrarna. Jag tog vågen med mig och ställde på stenmuren. Bara en sån sak.

- Så kom brannkåren då förstås. Dom kom ju rätt snabbt också. Och det var det konstiga, Melker bodde här nere med familjen.

"Här nere" var Torshyddan, det andra huset på vänster sida när man kör in på Gottröravägen. Och Melker hette Söderström, var gift med Greta, och de hade tre döttrar. Melker arbetade på tegelbruket i Vallentuna.

- Han hade borrar efter vatten och hade mycket vatten och han underhöll brandbilen med vatten hela tiden. Och magasinet, det brann ju upp halva alltså, innan de fick bukt med det. Ja fy sjutton. Det var en svår händelse. Det var ruggigt.

- Men försäkringsbolaget var jättebra. Det var en finsk kille som var hit. Man fick ju ut så det var ingen förlust. Det var ju hyllor överallt i affärn. I hyllorna uppe vid taket hängde det platsaker som smalt ner, det rann. Försäkringsgubben frågade om han fick köpa en av de där sakerna.

foto Ejnar Carlsson

En gång fanns det inte bara två affärer i Frösunda, utan också två bensinpumpar, en vid varje affär. Fotot är taget 1937.

Innan de långväga kunderna körde bil till affären var det hästskjuts som gällde. Och vid Karlbergs före detta handel finns det ringar kvar att binda hästen vid i muren på andra sidan vägen.

Han fick den. Han tyckte den såg så lustig ut. Det hade blivit en formation av plasten som smalt.

Auktion på logen

Försäkringar täckte alltså det mesta, men en hel del brandskadade saker fanns ändå. Det blev auktion på logen vid Torsholma, den Torsholmagård som är det tredje huset på vänster sida in på Gottröravägen.

- Det försvann varenda pryl, hördu, och det var folk i massor på den där auktionen. Men jag kommer ihåg en episod. Vi hade mycket tyger i affärn på den tiden. Och dom låg vikta så att det blev som en rygg. Och då köpte ju tanterna det, dom skulle ha till gardiner, och dom tog det där och så drog dom längs ryggen och då sprack det, det var bränt, så det blev smala gardiner.

Sedan tog det två månader innan det gick att flytta in igen. Bostaden hade också skadats, framför allt genom röken.

- Nånting som var roligt på den tiden var, det var meddetsamma vi kom hit, så skulle man ha juls skyltning, och julgran på taket. Det var nån nymodighet alltså.

- Man juls skyltade på lördagskvällen till exempel, ungefär tre veckor före jul. Sedan stod kunderna och väntade utanför på morgonen när affären öppnade.

Sigvard Janssons barn Irene, Ingall och Bengt-Arne arbetade alla i affären även som vuxna.

Sigvards fru Svea gick bort 1962. Då diskuterades om sonen Bengt-Arne skulle ta över affären, men det ville han inte. Så

Sigvard fortsatte, med Bengt-Arne som medhjälpare.

- Det var Bengt-Arne som hade ledsnat. Och jag hade ledsnat också. Rent ut sagt, de sista 10 åren var inte så värst roliga. Det kom så mycket bestämmelser. Det var för mycket.

Sonen till konkurrenten

När Sigvard stängde affären tog Bengt-Arne anställning hos Arne Westberg i Frösunda handel, där han blev kvar i flera år.

Det blev sorg och saknad när Karlbergs handel lades ned den 31 januari 1973, men Frösunda ansågs inte längre ha tillräckligt kundunderlag för två affärer. Frösunda handel vid stationen låg mera centralt och ingen övertog därför Karlberg efter Sigvard Jansson.

Affären var heller inte särskilt lönsam under de sista åren. Folkmängden hade minskat i Frösunda och konkurrensen tilltog från stormarknaderna runt tätorterna. Frösunda handel nere vid stationen hade fått ny ägare, Arne Westberg. Det var den affären som fick ta över.

- Åtminstone tjugo år. Sedan var den sagan också slut.

Sigvards son Bengt-Arne Jansson kom ihåg branden. Han bodde då vid Brogård med Siv och deras barn. När telefonen väckte dem mitt i natten lyfte Siv upp sin dotter Mari. Där Sivs fingrar hade tagit om Marias axel uppstod ett märke som inte funnits tidigare och som Mari fortfarande har kvar. Det är det enda synliga tecknet på branden som finns kvar. Så berättar Bengt-Arne.

Men när den senaste ägaren av Karlberg skulle rusta hittade han brinna stockar i huset. Bengt-Arne berättar att det var främst garaget, eller magasinet som det hette, som brann upp. Det var då gjort i trä. Efter branden byggdes det upp igen av tegel. Resten av affären rökskadades mest. Men värmen var så stark att allt i plast smalt. Branden orsakades av en motor i källaren som hade överhettats.

Musikunderhållning

Bengt-Arne berättade om musik i affären. På andra sidan, i korsningen ligger Inverness. Där bodde Manne och Marie Jansson med sina barn. Ett barn hette Edvard. Det var den Edvard som Sockenstrunt mötte på Frösunda kyrkogård i höstas. Manne spelade dragspel, Marie spelade orgel och Edvard spelade kontrabas. De brukade musicera hemma och det var riktig fart på spelet enligt Bengt-Arne. På sommarlördagarna brukade de öppna fönstret så att musiken nådde ända upp till affären. Då kunde kunderna stå och applådera uppe vid handelsboden.

En annan som samlat på berättelser är Bengt Andersson. I sin bok Hör, sett och skett i Frösunda återberättar han historier från folk i bygden. Här följer några med anknytning till Karlbergs handel:

Mycke snack i affärn

Det är kö i Céwes affär vid Karlberg en dag i midsommarveckan 1931. Orsaken var att Bo-Jerker (Erik Andersson) gjort illa foten i en fotbollsmatch på söndagen. Detta gjorde att Allan Céwe var ensam

foto Jan Ek, Vallentuna bildarkiv

År 1973 blev det sista för Karlbergs handel. Bilden är tagen samma år, och handelsmannen Sigvard Jansson står fortfarande välkomnande vid disken med de välfyllda hyllorna bakom sig.

att sköta den manuella betjäningen av kunderna. Som information får de köande Frösundaborna höra följande förklaring:

- Ni får vara snälla och överse med att det går så långsamt. Jag är ensam idag, min högra hand har brutit foten.

Berättare Eugen Stolpe.

Sigvard själv har berättat följande:

En dag under krigstidens första år, diskuterades det sensationella att en åkare från Närtuna skulle få fängelse för att han kört lastbil, trots att han hade över två promille i kroppen. En man vid namn Fjällström (dräng hos Knut Fredin) som

stått tyst och lyssnat på vad som sagts säger plötsligt:

- Han kan inte vara riktigt klok. Han skulle ha druckit brännvin i stället! Promille är livsfarligt de!

Kerstin Andersson, född i Rolsta, nu sommarboende i Frösunda, kunde erinra sig denna händelse i affären:

Anton Jansson från Fältens vid Örsta, även känd som Kagg-Anton, kom en dag infarande i affären vid Karlberg och började berätta om vilken sjudundrande kräftskiva han hade haft föregående lördagskväll.

- När vi vakna upp på söndan stod kräftorna kvar i skafferiet, sa han.

- Du får ta och gifta dej, så det blir lite ordning i stugan din, säger då en av fruarna som står på tur framme vid disken.

- Njä, ja e för ful för att få ett skapligt fruntimmer, svarar Anton undvikande.

En annan fru säger då tröstande:

- De finns de som är fulare än Anton och blivit gifta ändå.

Antons slutreplik:

- Jag ser det!

tystade alla giftemålsplaner för den levnadsglade ungkarlen.

Frösunda handel

Frösunda handel var åtta år gammal när denna bild togs 1893. Verksamheten med handel och mejeri i den vita delen ned mot stationen var i full gång. Det mesta är sig likt nu, mer än hundra år senare, inklusive jordkällaren till vänster om vägen mot stationen. Men affären är stängd.

Berättelsen om Frösunda handel, som låg nere vid järnvägsstationen, börjar inte där, som man skulle kunna tro. Nej den börjar uppe vid Billsta.

I Billsta bodde säteriägaren, handlaren och änklingen Erik Eriksson med sin dotter Emma. Han var född 1823 på Billsta säteri som arrenderades av hans föräldrar. Erik var släkt med Frösunda hembygdsförenings mångåriga ordförande Sven Billersjö, vars släkt ännu äger gården. Erik var nämligen Svens farfars bror. Säteriet hade delats i två delar 1850 med gränsen mitt genom bostads- huset där det också fanns en handelsbod.

Erik hade varit gift med Emma Sofia Jansdotter som hade dött 1874 i barnsängsfeber 9 dagar efter födseln av sonen Harald. Harald dog av slag två år senare.

Mejeri 1866

När järnvägen mellan Stockholm och Uppsala hade öppnats 1866 kunde mjölkbö-

derna i Frösunda transportera sin mjölk den vägen. Erik Eriksson ordnade då ett uppsamlingsmejeri på sin gård. Därifrån kördes mjölken sedan till Rosersbergs station.

På 1880-talet arbetade hans två unga brorsdöttrar, Augusta (född 1863) och Elin (född 1869), i mejeriet.

Erik Eriksson öppnade också en handelsbod och från 1866 tituleras han hemmansägare och handlare i kyrkböckerna.

Men så hände det tragiska. Erik Eriksson förolyckades en vinterdag när han var ute och körde med sin häst och vagn. I kyrkboken står: *Vid åkdonets stjälpning i en islagd backe fick han bröstet krossat och avled efter några dagar.* Olyckan hände i Lövsta långbacke 1884.

Den 16 juni 1856 föddes Otto Emanuel Mattsson, ofta kallad O E, i Fågelsunda. Han var yngste son till Matts Mattsson och Johanna Charlotta Jansdotter från Kårsta.

År 1881 flyttade han till Billsta. När

Erik Eriksson avlidit tog Mattsson över verksamheten.

Otto Emanuel gifte sig år 1885 med Anna, född Danielsson, från Ludvika. Han hade då arrenderat mark av kyrkan knappt 100 m väster om den nybyggda järnvägsstationen och låtit bygga ett hus där. Dit flyttade han med sin hustru och tog med både handelsboden och mejeriet från Billsta.

Affär och mejeri

Han var en förutseende och idérisk man, som insåg den nya Roslagsbanans betydelse för lanthandel och mejeri. I husets nedre våning fanns affärslokalen (utan eldstad), kontor med täljstenskamin, lagerrum för specerier, porslin med mera, och ett särskilt rum för oljor, färger och liknande varor. I två fristående magasin förvarades fotogen, kalk (släckt och osläckt), hästskor och järnvaror. Övre våningen bestod av fem

foto Vallentuna bildarkiv

O E Mattsson från Fågelsunda lät bygga den nya affären när Roslagsbanan kom till Frösunda 1885.

foto Vallentuna bildarkiv

Efter O E Mattsson tog Arvid Widegren över verksamheten. Vid hans sida i affären 1925 står här biträdet, "bodknodden", Helge Mattsson, son till Paul Mattsson som berättar mer på sidan 15.

rum och kök, hall samt en inglasad sommarveranda. Uppvärmningen skedde med kakelugnar i rummen och järnspis i köket.

Frösunda handel hade ett rikt lanthandelssortiment och höll som andra handelsbodarna öppet från klockan 7 på morgonen till 7 på kvällen eller så länge det kom kunder.

Otto skötte Frösunda handel själv med hjälp av biträden. Bland dessa kan nämnas Karl Thelander, Kurt Nyström från Mormorsgruvan nära Åtvidaberg, Joel Engman, August Andersson som var systerson till Ottos hustru Anna, Arvid Widegren och Ernst Karlén, son till bagaren Karlsson i Össeby-Garn, som levererade bröd till affären.

Frösunda handel fyllde utan tvekan ett stort behov för den omgivande trakten och rörelsen var framgångsrik. Otto hade även tid att ägna sig åt den kommunala verksamheten. 1890 uppger Stockholms läns kalender att han var ordförande i såväl kommunstyrelse, kommunalnämnd som fattigvårdsstyrelse. 1903 var han fortfarande ordförande i Frösunda kommunalnämnd och fattigvårdsstyrelse.

Omkring sekelskiftet 1900 hade Otto köpt Bergs gård i Frösunda och bosatt sig där tillsammans med sin hustru. Hon var fem år äldre än han. Paret hade en son som dog i späad ålder. Anna själv dog 1918 och Otto gifte om sig med Anna Österberg, född 1866, som varit lärarinna vid Torsholma skola.

Ny affärsman

År 1913 överlät han affärsrörelsen till sitt förre biträde Arvid Widegren. Den kommunala verksamheten lämnade han också, fast han fortfarande 1918 står som en av Frösundas auktionister. Hela livet var han också en verksam medlem i Frösunda Evangelisk Lutherska Missionsförening (EFS).

Förutom Bergs gård ägde han även delar av gårdar i Fågelsunda och Solsta. Det var säkert en stor sorg för Otto att han inte hade några barn att lämna sina gårdar och sin

förmögenhet till. De som minns honom på 1930-talet har berättat att han var en mycket barnkär och vänlig gammal herre.

Den 9 februari 1921 sålde Otto slutligen affärs- och mejeribyggnaden till Widegren som drivit verksamheten under flera år. Otto Emanuel Mattsson avled 1934, 78 år gammal.

Hans efterträdare Lars Arvid Widegren föddes i Vintrosa församling i Närke den 5 juni 1879. År 1901 hade han kommit som biträde till Otto och stannat i Frösunda till 1907. Han återkom till Frösunda 1913 och övertog då Ottos lanthandel och gifte sig med fru Anna Mattssons systerdotter Elin Andersson, född den 13 december 1883 i Spannbyn, Nyfors socken i Dalarna.

Post i affären

Handelsrörelsen, som fick namnet A. Widegrens spekeri- och diversehandel, hade samma omfattning och bedrevs på samma sätt som tidigare. Den enda förändringen gällde posten. Den hade tidigare varit inrymd i Frösunda järnvägsstation, men 1919 - 1927 hade den sina lokaler i affärsbyggnadens bottenvåning. Postföreståndare under den tiden var Greta Johansson, som kom från Väddö. Efter detta mellanspel flyttade posten tillbaka till järnvägsstationen.

Även under Arvid Widegrens tid arbetade en rad biträden i handelsboden, flera av dem för att sedan skaffa sig egna affärer. Bland dem har nämnts Bo

Waldebäck, Elis Andersson från Gräbelund, Eugen Eklund från Estuna och ett par unga släktingar, Arvid Widegrens brorson Bertil Pettersson från Ludvika och Ottos brors sonson Helge Mattsson från Fågelsunda.

Det var inte bara handelsboden som Arvid Widegren ägnade sina krafter åt. Enligt Stockholms läns kalender var han 1918 föreståndare för Industribankens och 1925 för Nordiska handelsbankens

foto Ejnar Carlsson

En affär var inte bara en affär. Lika viktig var den som samlingsplats. Utanför magasinet vid affären omkring år 1940 står här Harry Öhrlund och Anna-Greta Lundkvist, Orkesta by, med var sin cykel.

avdelningskontor i Frösunda. Han var dessutom kyrkvård, ledamot av skolrådet och kassaförvaltare i kyrkokassan samt en av socknens auktionister.

Arvid Widegren blev bara 47 år gammal. Han dog 1926 och efterlämnade sin hustru Elin med tre barn, två pojkar och en flicka. Den äldste var 12 år vid faderns död och den yngste bara 4.

Efterträdaren Andersson

Handelsrörelsen övergick i dödsboets namn till Elin Widegren och rörelsen förestods av Elis Andersson, som blivit anställd som biträde i affären två år tidigare. Han var född i Stockholm den 14 januari 1899 men hans familj hade flyttat till Gräbbelund i Frösunda redan i början av 1900-talet. 1929 gifte sig änkan Elin Widegren och Elis Andersson, och han övertog affären som fick det nya firmanamnet "A. Widegrens Eftr. E. Andersson".

Eugen Eklund var kvar som biträde sedan Arvid Widegrens tid. Senare arbetade också Gustav Åhman och Arne Bergman i affären. Men hela familjen hjälpte till när det var mycket att göra. En lanthandel med så stort varusortiment krävde mycket arbete, spring i magasin och lager, släpande på tunga lårar och säckar. Barnen fick tidigt lära sig att göra strutar och väga upp varor.

På 1930-talet hölls affären fortfarande öppen från 7 på morgonen till 7 på kvällen med något tidigare stängning på lördagarna. Först på 1940-talet reglerades affärstiderna till 8 - 18 på vardagar med lunchstängt 11 - 12, och 8 - 14 på lördagar.

Elljus 1930

Också på andra områden blev livet i Frösunda handel så småningom lättare. 1930 installerades elektriskt ljus i huset och 1935 byttes järnspisen ut mot en Agaspis. Men huset värmdes fortfarande med ved. Den inglasade verandan i övervåningen tjänstgjorde under vintern som vedupplag. Barnen hade till uppgift att se till att det alltid fanns ved. På vintern körde de den på en spark fram till ytterdörren, bar den uppför trappan och travade den snyggt och prydligt på verandan.

Det är ingen tvekan om att affärsinnehavaren följde med sin tid. En del av ett magasin byggdes om till garage 1932, och på gården installerades en bensinpump vid mitten av 1930-talet. Varusortimentet utökades också med pilsner klass II – tidigare hade högst klass I fått säljas i butiken. Ansökan om utskänkningstillstånd väckte mycket debatt och ganska stark opposition i den blåbandistiska socknen, men beviljades i vederbörlig ordning. Blåbandsföreningen var en kristen nykterhetsförening.

Efter kriget reparerades hela huset grundligt och moderniserades. Bland annat ordnades badrum och två toaletter. Samtidigt avslutades en epok i Frösunda handels historia genom att mejeriet lades ned 1945.

Alldeles som Otto Emanuel Mattsson och Arvid Widegren fick Elis Andersson

flera uppdrag i kommunens tjänst. Han var bland annat revisori fattigvårdsstyrelsen och kassör i Frösundaortens fattigvårdsförbund.

Men inte heller Elis Andersson blev gammal. Han dog 1948 vid 49 års ålder. Elin Widegren-Andersson fortsatte affärsrörelsen med John Hollander, Stolp-Ekeby, som föreståndare. När hon avled i september 1951 kvarstod Hollander som föreståndare och verksamheten bedrevs i dödsboets namn till den 13 juli 1953.

Trassligt markägande

En av Elin Widegren-Anderssons sista åtgärder var att försöka få ordning i de besvärliga äganderättsförhållandena för tomten. Den ägdes av kyrkan, och affären hade bara nyttjanderätt.

Hösten 1950 ingav hon en ansökan till Stiftelsen i Uppsala om tillstånd att få köpa tomten enligt ensittarlagen. Vid värderingsförrättningen den 28 juni 1951 bestämdes priset för tomtmarken på 2 508 kvadratmeter till kronor 1,50 per kvadratmeter. Men Elin avled innan köpet hann fullföljas, och dödsboet måste lämna in en ny ansökan om köpet som avslutades 1952.

Den 13 juli 1953 fick affären och fastigheten en ny ägare, Erik Wenngren från Uppsala. Han drev rörelsen under firmanamnet "Frösunda handel" till 1957, då den övertogs av Seth Karlsson.

Under denna tid minskades sortimentet som i alla andra gamla handelsbodar, till huvudsakligen matvaror. Kyldiskar och andra moderna anordningar installerades, och affären gjordes om till snabbköp med frysdiskar.

Westberg till sist

1972 lämnade Seth Karlsson Frösunda för att överta Knutby handel, och Frösunda handel fick nya ägare, Arne och Vera Westberg, tidigare innehavare av Haga handel i Orkesta.

Affären blev ett ICA-företag med tre familjemedlemmar och ett deltidsanställt biträde. Den hölls öppen 9 - 18 på vardagar och 9 - 13 på lördagar. Det fanns också tipsmottagning och försäljning av lotter i Penninglotteriet.

Frösunda handel var öppen till 1991 då den stängde för gott.

Åsa, Arne och Vera Westberg i Frösunda handel sista dagen den var öppen, 30 augusti 1991.

Allt såg ut som vanligt den sista öppna dagen. Sedan blev Frösundabornas inköpsresor betydligt längre.

Att leva i affärsvärlden

En brorson till Otto Emanuel Mattsson, Paul Emanuel Bacilius Mattsson, har berättat om sin barndom i Fågelsunda. Vi har fått berättelsen av hans sonson Per-Olov Mattsson. Den ger en inblick i livet i Fågelsunda där också Otto växte upp. Och Ottos affär kom att bli viktig för Pauls framtid.

Pauls far var alltså Otto Emanuel Mattssons bror, hemmansägaren Per Gustav Mattsson från Fågelsunda, född 1851. Pauls mor hette Emelie Lovisa, född Jansson och kallades Emma. Hon kom från Byle i Frösunda och var född 1855. Paul fick sex syskon varav två dog i späda ålder. Fadern Per dör 1896 och Emma gifte sig med hemmansägaren Johan Albert Östervall från Brogård i Frösunda.

Paul berättar:

Jag föddes den 30 maj 1882 i hemmet Fågelsunda och fick i dopet namnen Paul Emanuel Basilius. Basilius fanns i almanackan den 30 maj fram till 1901.

Min far insjuknade i reumatisk feber 1886, vilket ändade hans liv 1896. Under denna tid var det inte lätt för min mor att förestå och leda ett stort hushåll. Det bestod av två manliga och en kvinnlig tjänare samt fem söner och mannen som var sängliggande vintertid. Därtill fanns ett 25-tal husdjur som varje dag skulle förses med vad de behövde. Det var den tidens så kallade hemhushåll.

Allt hemtillverkat

Allt tillverkades hemma: All mat, brygd, alla tyger vävdes till under- och överlakan, lin odlades, rötades, bråkades, skäktades och spansns. Ullen klipptes av fåren och spansns för att slutligen vävas. Och så var tyget färdigt tills vi en gång om året fick besök av skräddaren som sydde kläder.

På samma sätt var det med skomakeriet: Alla hudar efter får, kalvar, hästar och kor tillvaratogs och sändes till garveriet som beredde läder av olika slag. Sul-läder måste dock inköpas.

Man måste fråga sig: Hur skulle en husmor av i dag ställa sig i en sådan situation? Hur kunde de hinna med allt detta samtidigt som 30 hektar jord skulle plöjas, sås och skördas, och skörden sedan tröskas och malas för att förbrukas under vinterhalvåret?

I detta hem fostrades jag till vad som blev av mig. Är det underligt att jag under min långa levnad längtar till dessa tuvor, backar och stenar, så att jag måste få komma dit ibland för att få njuta av dessa backar, få gå dessa stigar och skåda dessa nejder?

År 1889 började jag i Torsholma småskola för en ung lärarinna som hette Anna Österberg och var från Västervik. Senare gifte hon sig med min farbror Otto som då hade blivit änkemannan.

På grund av ekonomin tvingades mina föräldrar att vara utan manliga drängar från år 1890. I stället fick vi äldsta tre bröder träda in i arbetet. Då var vi bland de första som fick slättermaskin, som vår farbror Otto inköpte. Den var ett underverk som skulle skötas av de två 15- och 13-åringarna, som fick hand om och sköta våra hästar. Jag, 8-åringen, blev i stället medhjälpare i ladugården hos kor och grisar som jag nog inte tyckte så mycket om. Men fars order var lag för oss alla.

Jag blev uppflyttad till storskolan 1891 och fick drygt 4 km gångväg varje dag till skolarbetet klockan 8–16, under den gode folkskolläraren Zackeus Carlsson som samtidigt var organist och kantor i kyrkan.

Vid höstterminen 1894 avslutades min skolgång med avgångsbetyg, varmed jag erhölet den i lag stadgade undervisningen.

Den första telefonen kom till socknen 1894 - 1895. En station upprättades vid Lindholmen, och därifrån sträcktes en ledning till min farbrors lanthandel vid järnvägsstationen, varvid han blev tilldelad Lindholmen No 5.

Faderlös

I juni månad 1896 avled min far, endast 45 år gammal, och min moder stod ensam med oss fem pojkar i ålder 3 – 20 år, men som den goda organisatör hon var gick allt bra.

Min mor var en strålande glad Kristinna som hämtade sin kraft i Guds ord och gick sjungande i arbetet med hänförelse och glädje. Hon drog även alla med sig som deltog, både tjänare och oss barn. Men inte nog därmed, alla småstunder användes för virkning och knyppling i sådan omfattning att hon fick tvenne diplom vid en länsutställning i Norrtälje. Den första körsång jag fick höra som barn var: O hur saligt att få vandra, hemåt vid vår Faders hand ...

Genom fars död blev jag den förste som måste flytta från hemmet och fick komma

till min farbror Otto som lärling i hans lanthandel, vilket länge varit min egen önskan. Nu började ett helt nytt arbete. I denna lanthandel fanns allt som tänkas kan: kaffe, socker, gryn, frukt (torkad), mjöl, sill och salt, tobak och cigarrer, bomull, linne och ullgarner, kläder och skodon, järn och stål, läder, färg, tyger och sybehör och naturligtvis karameller. Mitt första arbete blev att räkna upp och paketera olika storlekar av spik i 50- och 100-paket.

Min farbror var en god läromästare i ekonomi, ty han var en synnerligen noggrann bokförare. Han sökte inpränta hos mig nyttan av detta för varje människa. Det gick så till att jag, förutom fritt vivre, fick lite fickpengar som regel var 5 kronor, någon gång mer. Men jag skulle alltid redovisa vad jag gjort med dessa pengar, och då fick jag en ny femma. Detta tyckte jag nog var lite besvärligt i början, men med tiden lärde jag mig tycka om detta lilla besvär.

foto från Per-Olov Mattsson

Paul Emanuel Bacilius Mattsson inledde sin yrkeskarriär som lärling i sin farbror Ottos lanthandel i Frösunda.

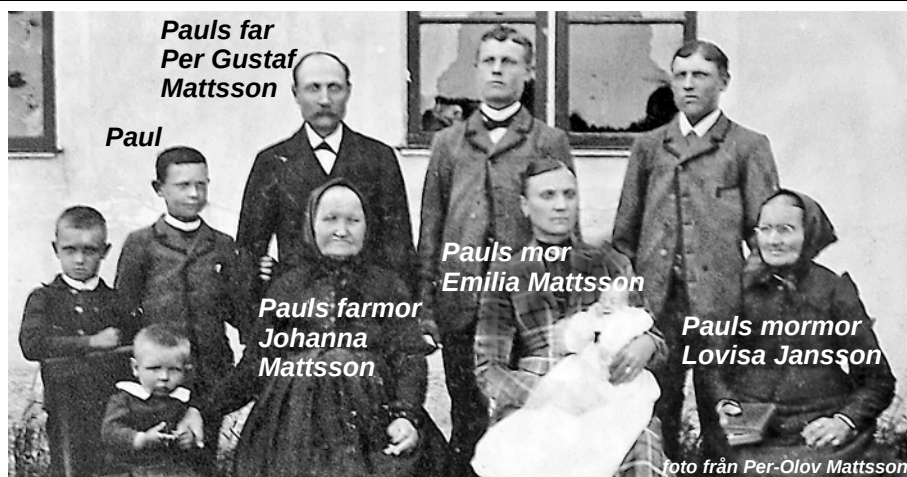

foto från Per-Olov Mattsson

Här är Paul Mattsson med sina syskon, far, mor, farmor och mormor i Fågelsunda 1895.

Han förebrådde mig aldrig hur jag använde pengarna, bara jag skrev upp det så jag själv visste hur jag använt dem. Detta gjorde mig till bokförare för hela mitt liv. De första anteckningarna för 1896 har förkommit, men här kommer hela året 1897:

Ingående saldo	6:84	Nyttigheter	23:12
Lön & drickspengar	23:15	Resor & nöjen	12:11
Vinst & försäljning	11:28	Insatt å bank	3:00
Lån av mamma	1:00	Utgående saldo	4:04

Kronor	42:27	Kronor	42:27
--------	-------	--------	-------

Försäljningen gällde ombud för John Fröberg i Finspång, som var landets första postorderfirma.

Med tiden ansåg min farbror att jag behövde utveckla mina kunskaper hos andra, varför han skaffade mig plats hos Axel Bodén, Observatoriegatan 12, Stockholm år 1898. Bodén tecknade upp de gator jag skulle gå, så det dröjde ej många dagar för mig att lära känna vägarna.

Genom min farbror Otto fick jag en ny cykel detta år, en Sackmans "Viktoria" vilken var mig till stor hjälp vid mina ärenden ute i staden där cirka 300 000 människor då bodde. Jag fick bo hos min chef på Karlbergsvägen 62 III som jag tyckte låg nästan ute på landet. Vi gick oftast till Solna kyrka på de söndagar jag stannade kvar i staden. Arbetstiden var från klockan 7:30 till 21:00, som på lördagarna utsträcktes till 22:00.

Många lördagar cyklade jag då de 4 milen hem till Frösunda och tillbaka på söndagskvällen. Jag längtade hem till mor, den morsgris jag även var.

Farliga flickor

Jag slutade min plats hos Bodén den 1 september 1899 för att 1 oktober tillträda ny plats som handelsbiträde hos A Aug Andersson i Norrtälje, samma bransch som tidigare, med tillägg av porslin och skodon. Andersson var tidigare biträde

hos farbror Otto och sålunda min första läromästare, en systerson till faster Anna Mattsson, från Norrbärke i Dalarna.

Så fick jag en ny plats den 1 april 1901. Det var i Axel Janssons charkuteriaffär på Tegnérsgatan 5, Stockholm. Därmed fick jag en ny branschfarenhet. Efter fem månader där fick jag förestå en filial på Kammakargatan 9. Jag blev utsatt för en stor fara just där. Den tidens handelsbiträde ansågs vara en något högre klass än vanligt folk, varför många jämnåriga flickor både i staden och landet omkring tjugade och lockade långt mer än som var nyttigt för den unge pojken.

Efter värnplikten började jag sedan en kurs hos Bröderna Pählmans Handelsinstitut i Stockholm.

År 1903 inträdde min myndighetsålder då jag fick lyfta mitt arv efter min far, och den 15 maj slutade jag min kurs vid Pählmans med ett gott betyg, speciellt i bokföring som utgjorde huvudämne.

Barn i handelsboden

Bengt-Arne Jansson och Åsa Westberg är barn till de sista handlarna i Frösunda. Hur har deras liv påverkats av att de har vuxit upp i den miljön?

Bengt-Arne var 15 år när han började arbeta på riktigt i Karlbergs handel.

- Jag konfirmerades 1948 - 1949. Konfirmationen var en lördag och söndag. På måndagen började jag att jobba i affären.

Det var aldrig någon diskussion om saken. För hans pappa Sigvard Jansson var det klart att Bengt-Arne skulle jobba med honom i Karlbergs handel. Där blev han kvar tills affären stängde i februari 1973. Då började Bengt-Arne jobba hos Åsas mamma och pappa, Vera och Arne Westberg, i Frösunda handel.

Åsa jobbade bara i affären på skolloven då. För Åsa var det inte självklart och ingen påverkan från föräldrarna att hon skulle ha sin utkomst där.

När Åsas föräldrar flyttade från Haga i Orkesta för att driva Frösunda handel var hon 14 år. I Haga hade också funnits en affär, men den hade legat nere i flera år. Åsas pappa hade istället försörjt sig på att köra varutransporter ut till handlare. Han hade då fått kontakt med Set Karlsson som drev Frösunda handel.

Åsa minns affären från tidiga år när de åkte förbi på vägen till släkten i Roslagen.

- Jag tyckte huset var förskräckligt och tänkte "stackars människor som måste bo där".

Hon kommer ihåg att huset var dåligt underhållet och att färgen hade bleknat. Och så reklamskylten för Boston skokräms, med bild på en Bostonterrier, som satt på magasinet. När hon senare fick veta att de skulle flytta dit blev det en chock. Men idag känns det som hemma för Åsa när hon besöker sina föräldrar som bor kvar.

Hur skulle det gå för honom i affären då?

- Jag hade stor respekt för pappa, säger Bengt-Arne.

Varken Bengt-Arne eller Åsa har upplevt att handlaren hade en särställning. Men så kommer Bengt-Arne ihåg att en klasskamrat ville byta till sig hans korvsmörgås mot en äggsmörgås.

Åsa upplevde det mer att handlaren var den som betjänade. Och det var skillnad på klimatet i Frösunda och i Orkesta. I Frösunda blev man mer en i bygden.

- Det fanns en sammanhållning bland en stor grupp. När någon fyllde år då var alla där. När det var julmarknad hjälptes alla åt där, och vid midsommar. Men det fanns säkert också många som inte tillhörde den här gruppen.

Hon lade också märke till att man umgicks i flera generationer. Åsa minns med värme hur Frösundabor kunde komma och

Bengt-Arne Jansson, uppvuxen i Karlbergs handel

Pengar på loven

Det var praktiskt för Åsa att jobba i affären och att tjäna lite pengar på sommarlovet och på lördagar fram till att hon tagit studenten och funderat på vad hon skulle göra sen. Fem kronor i timmen kunde hon kvittera ut. Men karriären började tidigare, då hon fick hjälpa till att hämta två flaskor läsk åt en kund i affären i Haga. Där såldes allt bakom disk, precis som i Karlbergs handel. Frösunda handel var en snabbköpsbutik med två kassor.

Åsa tog beslutet att börja arbeta heltid i föräldrarnas affärsrörelse. Bengt-Arne kände sig mer eller mindre tvungen, och var hårt hållen av sin far som ifrågasatte om det var nödvändigt att göra repmanad.

Åsa Westberg, uppvuxen i Frösunda handel

sticka till dem hembakta bullar, julfruktka-
ka, Mariabollar, hemgjord glögg och annat.

- Många förstod väl att det inte fanns
mycket tid för att baka saffransbröd och
annat vid jul. Men jag minns att när Sten-
mark tävlade i slalom och när Gustav VI
Adolf var död, då kunde vi springa upp
och titta ett tag på tv om det inte var några
kunder i butiken.

Till skillnad från Bengt-Arne hade Åsa
många som sysslade med affärsverksamhet
i släkten. Både hennes mamma och pappa
hade syskon i branschen.

- Det blev mycket prat om varor, priser,
om julhandeln hade gått bra och liknande
när släkten möttes. Jag har tänkt på hur
min syster Karin upplevde det, om hon
tyckte det var tråkigt. Hon var inte ett
dugg intresserad av affären.

Det var affärens!

Både Åsa och Bengt-Arne fick lära sig
att det som fanns i affären, var affärens.

- Man fick skilja på affären och det
privata. Det gick inte att plocka i affären
som i sitt eget skafferi, säger Åsa.

- Jag fick betala allt som jag tog, säger
Bengt-Arne. Men ibland slank det in en
korvbit i munnen.

Att vara handlare betydde inte att man åt
det bästa till middag utan det som började
bli gammalt och som måste tas till vara.

Alla leveranser kom med varubilar, och
dem minns Åsa och Bengt-Arne.

- Allt var i lösvikt, säger Bengt-Arne.
På charkuteribilen kunde man öppna en
lucka bak och där låg köttvarorna och
korvarna i olika fack.

Åsa minns Larsson som kom med varor.
Han bjöd alltid på en prinskorv. Han hade
vit rock som var smutsig av benmjöl och
blod. Han liknade Helan i komikerparet
Helan och Halvan, fast många år yngre.

Den enda privata varubilen som körde
runt var fiskbilen med fiskhandlare Bro-
berg, från Rimbo, säger Bengt-Arne.

- Han brukade säga ”färs fisk idag. Den
är så färs att den sprattlar i lådan”. Han
brukade alltid vara kvar till sist i affären
vid stängningsdags. Sen stannade han och
spelade kort med farsan till klockan 11.

Det mesta var lösvikt

I Karlbergs handel kunde man köpa allt.
Det mesta såldes i lösvikt. Bengt-Arne
kommer ihåg hur hemskt det luktade
från femkiloslådan med snus när han
öppnade den.

Jäst kom i stora bitar. Den skars med
ett skärverktyg och kostade 14 öre hek-
tot. Bengt-Arne minns kunden som bara
fick med sig ett hekto jäst hem. Hans
fru hade skickat med en nota på varor
som Bengt-Arne skulle plocka ihop. Men
hustrun hade inte skrivit hur mycket det
skulle vara av varje sak. ”Står det inte ska
hon inget ha” var mannens slutsats. Och
en gång stod det bara hur mycket jäst det
skulle vara på den långa listan, och då fick
hon bara jäst.

Udda människor

Bengt-Arne har många minnen av
människor som besökte affären. Det gick
luffare mellan tegelbruken i Vallentuna och
Ekskogen, där de sov vid ugnarna. Då de
passerade Karlbergs handel tog de en öl
och en korvbit i trädgården. Bengt-Arne
var rädd för dem, speciellt för Lång-Luven.
Han såg skrämmande ut med sitt långa
hår. Men ingen av dem var farlig. De satt
och pratade och hade trevligt tillsammans.

- En dag kom en kvinna in i en jävla
fart, ställde sig bredbent mitt på golvet och
kissade. Hon hade inga underbyxor på sig.
”Där fick ni” sa hon och gick. Farsan fick
stå där och torka opp efter henne. Hon var
nog inte riktigt frisk.

Kagg-Anton var ett original i Frösun-
da. Varje kväll kom han förbi affären och
skulle ha ett rätt ägg. Bengt-Arne brukade
lägga undan ägg som blivit lite stötta åt
honom. Han tryckte håll i ägget och drack
upp innehållet och så gick han.

Flera hade problem med spriten. En från
en gård i närheten hängde på låset varje
morgon och skulle ha öl. Sonen kunde
ringa till affären och säga att fadern var
på väg, och att han inte skulle ha någon
öl. När gubben kom fick Bengt-Arne säga
som det var. Gubben grinade och bad om
”bara en öl”.

- Vad skulle man göra? säger Bengt-Arne.

När Sotar Svensson kom till affären
brukade han alltid gå upp till Bengt-Arnes
mamma för att få sig lite kaffe. En dag höll
hon på att städa när han kom. Han förstod
att det skulle dröja med kaffet.

- Här är det som vanligt, jag går till
grannas, sa han då.

En annan man kunde komma in med
15 - 20 tomflaskor gömda i kläderna för
att köpa nya.

Åsa minns särskilt tre herrar, som bru-
kade sitta i trädgården vid Frösunda handel
och ta sig några öl. En av dem hade en
låda på cykeln med flaskor han köpt. När
han svängde benet över cykeln åkte lådan
i backen och ölen gick sönder. Men om
kapsylen satt kvar på flaskan fick man byta
ut den mot en ny, och det gjorde han förstås.

Emil och inköpslistan

Hon minns också särskilt bröderna Emil
och Ejnar Carlsson. Det var alltid Emil som
handlade och det gick efter en mall. Han
kom i sin vita Opel som han lagat stänkskär-
men på med lim och gasbinda. Parkerade
utanför affären. Tog fram trasmattan och
lade den på vindrutan. Sedan gick han in
och plockade ihop varorna. Det var samma
varor varje vecka.

Han lämnade också tipset, alltid två rader.
En gång hade han tippat tre rader och det var
ju fel, men han betalade det. Nästa vecka
hade han bara tippat en rad.

Vid ett annat tillfälle kom han in och
köpte två päron. Det bröt mot mönstret
och man undrade vad som stod på. Till
slut frågade någon honom varför han köpt

päron. Jo, de hade varit hos doktorn, och
doktorn tyckte att de behövde äta mer
frukt. Och nu hade de gjort det, så nu var
det klart.

Tipset & tidningen på tåget

På onsdagar skulle tipset från Karlbergs
affär med tåget. Enström på stationen såg
när Bengt-Arne kom cyklande på Ham-
marn och var han sen stoppade han tåget
så tipset kunde komma med.

Åsa minns att kvällstidningen kom med
tåget. Ibland kunde den komma med ett
senare tåg då affären redan hade stängt.
Då lades tidningarna på affärstrappan
tillsammans med en låda där man kunde
lägga pengarna.

När man arbetat ett tag så lär man känna
folket på orten. Det beror säkert till en del
på att Frösundas befolkning endast bestått
av 400 - 600 innevånare under de år Åsa
och Bengt-Arne jobbat i affärerna. Åsa
berättar att hustrun kunde ringa till affären
när mannen var där och handlade och be
honom köpa något som hon glömt. Det
kunde också vara tvärt om. Åsa kunde
säga att hustrun hade varit där, och hon
hade redan köpt potatis, så hon trodde inte
att han behövde den där potatisen.

När Bertil Hellsten en gång hade skrivit
ned vad han skulle köpa så såg han inte
vad han själv hade skrivit. Han frågade då
Åsa vad det stod.

- Visprådde, sa Åsa genast.

Majonnäsfrön?

En dag kom en kund in och frågade Åsa
om de har majonnäsfrön. Åsas hjärna gick
för högar. Majonnäsfrön, har aldrig hört
talas om, kan det finnas? Vi har det inte
men kanske att det finns ändå? Till slut
avslöjade kunden att han skämtade.

I Frösunda handel gick det också att
handla även om strömmen gått, och det
gjorde den ofta innan man grävde ned
elkablarna. Då tog Åsa fram ficklampor
och veven till kassaapparaten. Kunden
hittade sin vara och Åsa drog fram kvittot
med veven.

Både Åsa och Bengt-Arne tyckte det
var tråkigt när deras respektive affär la-
des ned och att ingen fanns som tog
vid. Bengt-Arne hade gärna fortsatt, men
hälsovårdsnämnden hade inte gett en ny
ägare tillstånd utan att en stor renovering
gjorts, och det skulle ha kostat ca 150 000
kronor. Frösunda handel drevs också med
dispens från hälsovårdsnämnden.

Nej, Åsa hade inte velat ta över även
om hon fått det.

- Då hade jag aldrig kunnat få semester
och alltid behövt arbeta. Jag tror mamma
och pappa hade en veckas semester vid
två tillfällen under åren i Frösunda.

Åsa hade semester, men Bengt-Arne
fick jobba på från 1949 till 1973, utan
semester.

- Men jag har varit med om så mycket.
Jag skulle kunna skriva en bok, avslutar
Bengt-Arne.

Vilddjuren, Frösunda och Per-Ola

Vi måste gå och titta på bäverboet i Helgösjön, sa Lilian Olsson på Lillberga. Det är så intressant.

Det var för ett och ett halvt år sedan. Sen dess har frågan hängt kvar: Hur ser djurlivet i Frösunda ut?

För att få svarknackade Sockenstrunt på hos Per-Ola Svensson i Bergshyddan. Per-Ola är lättast att hitta i sin snickarverkstad när han inte är ute och jagar, eller spårar djur som blivit påkörda på vägarna.

Förutom att driva Frösunda snickeri är Per-Ola medlem av ett jaktlag i Frösunda. Tillsammans med andra jaktlag i Vallentuna och Täby är de ansvariga för en eftersöksorganisation för viltolyckor i trakten. I den är Per-Ola samordnare. Det betyder att han blir kontaktad vid olyckor där vilt är inblandat. Då ska han ordna så att någon åker till platsen och ser till att djuret blir avlivat om det är skadat, eller söka efter skadade djur som springer iväg efter olyckor, för att avliva dem.

- Vi går in till köket, säger han och börjar berätta.

- Faunan i Frösunda har förändrats om man tittar tillbaka 20 – 30 år. Bäver, vildsvin, lo, ibland varg och utter har ökat. När vi flyttade hit 1980 fanns inte utter här. Nu är den här regelbundet.

Det görs inventering av utter, men Per-Ola vet inte av vem. Han upptäckte det när han hade satt ut en minkfälla och gjort ett för stort hål i den så uttern kunde komma in. Då hittade han en lapp med uppmaningen att rätta till det.

Minken är ett problem. Per-Ola berättar att det inte är en ursprunglig art, utan har planterats in. Den är ett hot mot kräfter, och sjöfåglarnas ägg åter den upp. Därför försöker jagarna hålla efter den.

Per-Ola är mån om djuren. Han har ett etiskt förhållningssätt till sitt jagande. Därför tycker han att man inte ska ta mink när den har ungar även om det är tillåtet att jaga den året runt.

Finns lo?

När Per-Ola kom till Frösunda fanns knappt lo här.

- Och det gör det inte nu heller säger Per-Ola. Enligt naturskyddsföreningens inventeringsmetod måste man se spår av minst två lodjur tillsammans. Det är bara familjegrupper som räknas. Och det måste vara spår i snön och man ska kunna följa spåren 3 km bakåt. Länsstyrelsen noterar bara att lodjur finns om man kan spåra dem 3 km tillbaka, och det är nästan omöjligt.

Den här veckan i februari har Per-Ola sett spår av lodjur flera gånger.

- Lodjur får inte skjutas, säger Per-Ola. Men det är inte så roligt för jägarna när lodjursstammen ökar. Då går rådjuren åt. Lo och räv är hårdast på rådjur.

Per-Ola berättar att varje lo tar ett rådjur i veckan. Räven tar rådjurskiden. De tar hälften av alla som föds. Det märktes på rådjursstammen när rävskauben ökade och tog rävarna.

- Jag har sett lodjur en gång. Det var en fantastisk upplevelse. Jag och Markus Kurn var uppe i Skrävsta och jagade vildsvin. På hemvägen satt den ute på en åker. Vi stannade bilen och kunde titta på den i 30 minuter.

Markus, som är fotograf, hade typiskt nog inte kameran med sig, men Per-Ola hade en liten kompaktkamera som han fotograferade lodjuret med.

- Jag måste visa dig bilden!

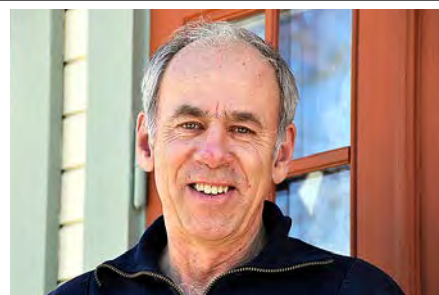
Per-Ola sticker iväg och kommer tillbaka med ett pappär där han drar fram en färgbild i A3-format. Bilden är lite suddig och ser nästan ut som en oljemålning. Det beror på att originalbilden inte var så bra så Markus fixade till den.

Men det är en fantastisk bild på ett ståtligt men skyggt djur, även om han vet flera i Frösunda som sett lodjur. Historien om att lodjuren kan skådas i trädkropparna om dagarna, verkar däremot inte vara sann. Det är i gryning och skymning som man har en chans att se dem, och det är på marken.

- Det är bara om de blir jagade som de klättrar upp i ett träd, säger Per-Ola.

Trevliga eller elaka bävrar?

Bävrar är också nya i Frösunda. De har bara funnits några år. Än så länge tycker folk det är roligt, men det kan ändra sig om några år. Skogsbolagen ser dem som skadedjur. De dämmer upp dammar som gör att det blir översvämningar på åkrar och vägar.

Per-Ola Svensson har koll på vilddjuren i Frösunda. Djuren kan sköta sig själva, men ska vi människor samleva med dem behöver vi styra lite vad som händer i skogarna.

- De är makalösa, så arbetsamma, säger Per-Ola. De dämmer upp där människor inte klarar att dämna upp. De bygger hyddor av grenar, forslar dit stenar, fäller träd och samlar riset till vinterförråd för hela familjen under vattnet. De lever i par. Med klorna smetar de ut fett på pälsen som gör att de håller sig torra. Om man tar en bäver och blåser på pälsen så ser man att är den alldeles torr innanför. Den styr och varnar med svansen.

Men var finns alla harar och fasaner?

- I år är det skapligt med harar. Det går i svängningar.

Enligt Per-Ola har fasanernas förutsättningar ändrats. Han menar att det är till en del jordbrukets fel. Fasanerna behöver diken med vatten där det finns örter som drar till sig insekter som fasanernas ungar behöver för att överleva. De behöver också örterna som skydd för hökar. Grävlingen är också ett hot för fasaner. De äter deras ägg.

- Tamkatter kan säkert också ta fasanungar, säger Per-Ola

- Jägare blir ofta anklagade för att döda djur. Människor har rätt att döda djur, men man måste göra det på ett etiskt sätt. Man måste vara seriös. Djuren ska dö på ett bra sätt. Jägarna är måna om att vårda viltstammen. Om det skulle finnas bara två rådjur kvar, så skulle vi aldrig skjuta dem. En del tror att jägare bara vårdar för att få skjuta, men de bevarar också mångfalden.

Man måste också begränsa vissa arter för att de inte ska göra för stor skada. Älgen gör stor skada på ungskog och vildsvinet gör skada på åkrarna. Båda är också en trafikfara.

Nygamla vildsvin

- Vildsvinen utrotades på 1940-talet, säger Per-Ola. När man senare började med inhägnade vildsvin i Sörmland och några rymde, så fick vi en ny vild vildsvinsstam. Den tilläts öka i Sörmland, runt Tullgarns slott. Man ansåg att det skulle kunna gå att hålla den där med avskjutning.

Men nu har vi facit. Och Per-Ola menar att jägare också tillät stammen växa utanför Sörmland eftersom jakt på vildsvin är roligt. Nu finns det gott om dem i Frösunda. Per-Ola säger att det är svårt att räkna hur många vildsvin det finns i här. Vildsvinen flyttar sig och grupperna delar sig, så risken är att man räknar samma individ flera gånger.

Men roligt att jaga dem? På vilket sätt då?

Per-Ola säger att dels beror det på att de förökar sig fort så det blir många. Därför kan man skjuta fler och oftare. Dels att det är en spännande jakt.

- Vildsvin kan jagas både med och utan hund. Med hund gäller det att smyga sig på flocken. När hunden stannar och markerar måste jagaren långsamt närma sig hunden och se var vildsvinen gömmer sig. De är svåra att upptäcka. Hunden måste också passa sig. Den får inte vara för het på gröten. En galt som blir retad kan sätta beten

i hunden. Många hundar har dött på det sättet. Honorna har ingen bette, så de brukar bitas istället. Många jägare har därför börjat sätta skyddsvästar på sina hundar.

Det gäller att skjuta rätt individ i flocken. Och man får inte skjuta sugga med kulingar.

- Då blir de moderslösa kulingarna huliganer, säger Per-Ola.

Matriakat hos vildsvinen

Man skjutet främst ettåriga griskulingar för att minska stammen. Det är viktigt att inte skjuta ledaren för flocken, som alltid är en hona. Hos vildsvinen är det kvinnorna som bestämmer. Galten går för sig själv. Inga fler kommentarer till det!

Dör flockledaren blir det kaos i flocken. Det är honan som fostrar. Hon lär kulingarna att det är farligt att gå ut i åkrarna och äta av säden. Visserligen gör de det ändå, men det skulle kunna vara värre om det sprang omkring massa ouppfostrade ungdomar som inte lärt sig vara rädda för åkrarna. Då skulle bönderna få ännu större problem.

Nu har jägarna ett fasligt sjå när vete och havre börjar bli mjölkmoget. För det vet vildsvinen. De kan gå en halv mil till den åkern för att få frossa, för att sedan gå tillbaka till platsen de utgick från.

Jägarnas uppgift är att skjuta en kuling ute i sädesåkern. Efter det återvänder inte flocken till den åkern. De är alltså väldigt smarta och de blir listigare och listigare för varje år de får mer erfarenhet.

Men som sagt, de är finsmakare. Det kan man se där vildsvin har varit framme. Det är ofta fläckvis uppökad. De väljer nämligen bara det som är godast.

För att hålla en vildsvinsstam så matar man dem. Man får skjuta vid matstället,

men det görs bara ibland för att hålla stammen nere. Jägarna har också koll så de inte skjutet sugga med små kulingar. De tittar därför noga på hur spenarna ser ut.

De flesta kulingarna föds i februari-mars. Det beror på vintern hur många ungar som överlever.

Vildsvinen äter på nätterna och sover på dagarna. De är kräsna på var de ska ligga, och söker sig till platser där de är väl gömda. Dit återvänder de. Men om de blir störda, som vid jakt, byter de ställe. De är känsliga för störningar.

Vildsvinsjakt är tillåten året om, alla timmar på dygnet. Men mellan 15 februari och 15 april är det bara tillåtet att skjuta årsgrisar.

Vildsvin kan ha trikiner. Därför testas allt kött, och det är så gott som alltid trikinfritt.

- Jag väntar just nu på ett telefonsamtal som ska berätta att provet jag lämnat in är trikinfritt, säger Per-Ola.

Jägarna är också noga med var de lägger döda rävar. Vildsvinen är allätare. Hittar de en mus när de bökar så slinker den ner. Lika är det med as de hittar. Rävar, som kan bära på trikiner, är alltså inte lämplig föda för vildsvin.

Vildsvinsstammen är stark i norra Frösunda, men då de sover på dagarna så verkar det inte vara så stor chans eller risk, välj själv, att stöta på vildsvin. Men om, vad ska man göra?

- Har man hund ska man ha den kopplad rekommenderar Per-Ola. Sen bör man stå stilla och göra en motattack.

Per-Ola demonstrerar:

- Typ BUUUU! med höjda armar.

Kanske dags för hembygdsföreningen att starta en kurs?

O rdet årsmöte är kanske inte det som får de flesta av oss att kasta oss hungrigt över information om vad som kommer att tas upp, eller för att ta reda på vad som har beslutats. Kanske några är rädda att bli valda till uppgifter i föreningen, trots att det är valberedningens uppgift att ta fram personer till olika uppdrag och ingen kommer att föreslås mot sin vilja.

Men de flesta av oss är nog helt enkelt inte intresserade av att sitta inne en söndag i mars och försöka ta vara på möjligheter som skulle kunna vara till glädje för Frösundas innevånare.

Ändå finns det en grupp människor som tycker det är intressant och tycker att det är roligt att hålla liv i Frösunda som en levande bygd, och inte bara en slumrande plats strax utanför Vallentuna centralort. En bygd där gammalt och nytt möts, där tillfällen skapas, där gamla och unga, nyinflyttade och de som bott i Frösunda i många generationer kan mötas.

Årets årsmöte i hembygdsföreningen andades allt detta.

Vårmarknaden firar i år 10-årsjubileum och förbaserdelserna har varit igång länge. Det är också jubileumsår för hembygdsföreningen. Den fyller 40 år och kommer att firas i höst.

Många önskade att styrelsen skulle anordna en bussresa även i år. För att inte tala om den lyckade träffen för barnfamiljer och andra förra våren. Farmor Agneta Ivgren berömde arrangemanget och hoppades att det skulle bli en uppföljning i år.

Möte med Frösunda

Så här kommer besökare till Frösunda att välkomnas när hembygdsföreningen satt upp de nya skyltar som håller på att tillverkas. Smeden Stefan Hasselberg kommer dock att bytas mot en skylt ovanför honom med hembygdsföreningens logga och text som berättar att Frösunda börjar just där. Dessutom finns plats för skyltar om olika evenemang med mera.

Styrelsen har så trevligt så alla omvaldes. Till allas glädje kunde styrelsen dessutom efter önskemål kompletteras med en ledamot till. Det var Måns Svensson från Tarby. Lars Andersson omvaldes till ordförande för ett år till.

Hembygdsföreningen har fått 40 000 kronor från Gustav VI Adolfs fond för upprustning av stationshuset.

Och som grädde på moset avslöjade styrelsen till sist att alla som kör in i Frösunda nu ska välkomnas med skyltar som sätts upp vid tre ställen. Skylten är framtagna av Stefan Hasselberg.

Han berättar för Sockenstrunt att hans förslag fick godkänt av styrelsen. Skylten innehåller reliefer av fyra byggnader som han anser symboliserar Frösunda. Det är kyrkan, kyrkans klockstapel, stationshuset och Eriksborgs kvarn.

Stefan har sedan lämnat järnplåten till en firma som skurit ut reliefen med en metod som kallas abrasiv vattenskärning. Det innebär att man skär med en vattenstråle som även innehåller sand.

Under järnplåten kommer en aluminiumplåt som är lackad vit och där texten "Välkommen till Frösunda" och hembygdsföreningens logga kommer att skrivas med blå färg. Under den kan sedan andra skyltar sättas upp för olika evenemang. Stefan berättar att två firmor i Kårsta har anlitats. Den ena har lackat ställningen och den andra tagit fram texten till skylten.

FRÖSUNDA HEMBYGDSFÖRENING

Styrelse

Lars Andersson, ordförande
Anne-Marie Karlsson, kassör
Susanna Bischof
Agneta Larsson
Lars Lindwall
Jessica Pontell
Ann-Katrin "Anki" Svensson
Måns Svensson

070-666 00 41
073-241 41 69
08-512 320 00
070-33 96 755
08-512 301 42
070-491 38 14
073-766 11 33
070-552 22 96

lars.e.andersson@afconsult.com
anne-marie.51230205@telia.com
susi@hasselbergssmide.se
miltag14@outlook.com
lasse.lindwall@outlook.com
jessica.pontell@gmail.com
braxen10@hotmail.com
mans_svensson@telia.com

Sockenstrunt

Bertil Hellsten, ansvarig utgivare 08-512 302 54 bertil.hellsten@telia.com

Medlemsavgift

vuxen 100 kr/år

Plusgiro 80 58 98-4

Hemsida www.sockenstrunt.se

Förra utgåvan av Sockenstrunt var nr 4 2015. Alla utgåvor från starten 1978 finns att läsa på hemsidan.

Text och bilder i detta nummer Margareta och Bertil Hellsten där inget annat anges.